

* I ovaj svezak izdan je veoma teškim naporom pokraj velikoga nehaja primalaca našega časopisa i posve nedostatne potpore sa strane državnih vlasti i Narodne Skupštine, a odreda odbijeni za oglase od tvrtki i zavoda, koji plasiraju svoje anonse u mnogo »neisplativije« listove nego li je N. S. Potrebno je, da ovo našim prijateljima napose naglasimo. Ima pored toga protiv »Narodne Starine« i prigovarača, kojima se ne sviđi u listu ovo i ono, ali ne doživjesmo od tih naših kritičara, da nam pribaviše iz svoga kruga bar dva do tri nova abonenta t. j. pretplatnika, koji unapred uplate za jedan, dva ili tri sveska. S ovim 6. sveskom (t. j. 3. brojem II. knj.) zaključujemo drugu knjigu »Narodne Starine« u nadu, da ćemo u novoj godini, bude li bolje odziva, i bolje nastaviti. Prilažemo dopisnice, da nam se jave adrese novih predbrojnika.

** Ovom svesku prilažemo i jedan umjetnički prilog, koji nam je dostavio prijatelj »Narodne Starine« slikar gosp. Vladimir Kirin: Unutrašnjost stolne crkve zagrebačke g. 1880. Milo nam je, da ostalim prijateljima narodne starine pružamo ovim u okviru našeg lista umjetnički užitak, što ga proizvode umjetnine ovoga naročito u inozemstvu priznatog hrvatskog grafičara. Već odavno nam je u programu da u »Narodnoj Starini« započnemo donositi reprodukcije onih modernih umjetničkih radova, koji svojom sadržinom dižu estetski niveau časopisa, pa i u bojama, kako iz historijskoga slikarstva i grafike, tako i iz etnografije. Naravno, da su samo finansije i premalena naklada uzrok, što je to još nemoguće.

* Uz članak g. dr. Nikole Radojčića »Jos. Konstantin Jireček (str. 193.) napominjemo prema navodima sadašnjega zagrebačkog sveuč. profesora g. dr. Milana Rešetara, da je Bugarska odmah iza smrti Jirečkovu prekupila od udovice svu njegovu rukopisnu ostavštinu, zanimajući se, među ostalim, naročito za Jirečkov Dnevnik.

* G. dr. Nikola Pečornik, odvjetnik u Varaždinu, bivši predsjednik prve kulturnohistorijske izložbe u Varaždinu uputio nam je naredni poziv, što ga rado donosimo, jer je veoma aktuelan za promicanje našega narodnog starinarstva u duhu savremene nacionalne kulture:

»Primiče se proslava 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva koju treba da proslave Hrvati načinom, da ta velebna proslava

ne bude samo pobuda za uzdržanje kontinuiteta s budućnošću, nego što više spomenik sačuvane kulture hrvatske iz teških i iz sjajnih dana Hrvatsva. Kako su god lijepi predlozi za podizanje spomen crkava ili inih spomenika, koji će trajno tu slavu održati u uspomeni sadašnjim i budućim pokoljenjima, pa koliko god odišu čuvstvom žarkog rodoljublja, ne smije se pustiti iz vida, da je ta 1000-godišnjica zapravo ujedno i proslava kulture sveukupnog Hrvatsva. Bilo bi dakle tom zgodom uputno, da se diljem krajeva u kojima žive Hrvati, osvježi što veća uspomena na razvitak te naše kulture, a to je moguće tako, da se razvoj njezin vidljivo predoči.

U tu svrhu valjalo bi, da se u glavnim sijeklima Hrvata sakupi što više kulturnih spomenika i starina i da ih se skupno predoči. Mislim, da će za to poslužiti kao najbolje sredstvo upriličenje kulturnohistorijskih izložaba. Izložba te vrste upriličena g. 1923. u Varaždinu zorno je prikazala koliko doslije nepoznatih kulturnih spomenika i starina imade u nas u svim slojevima pučanstva. Izložbom su tako bile otete zaboravi. Zato u nizu priredaba oko proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva ne bi smio izostati niti niz priredaba kulturnohistorijskih izložbi. U svakom većem gradu trebalo bi dakle upriličiti takovu izložbu, pa velim: Ako bude naš Zagreb izložbom predočio svoju ulogu glavnoga grada hrvatskoga u dijelu prošlosti, a naročito kao sijelo ilirizma, ako u Kninu, Splitu, Ninu i sl. starohrvatskim gradovima bude izišla historijska grada spomenika iz doba narodnih dinastija, ako bude naša hrvatska Atena, naš stari Dubrovnik prikazao uspomene iz onog doba, kad je bio samostalna država i sijelo znanosti, a Karlovac i Gospić i toliki drugi gradovi pokazali uspomene iz vremena Krajine i francuske okupacije, pa gradovi Osijek i Požega izložili uspomene turskoga doba, tad ćemo velik dio naše povijesti vidjeti kao našu kulturu u pravom smislu riječi.

Nema prema tome zgodnijeg načina, da se u današnjem naraštaju osvježi uspomena na prošlost. U to ime neka prosvjetni i rodoljubni krugovi u svim većim gradovima hrvatskih krajeva upriliče što iscrpivije kulturno historijske izložbe. Svekolike upute za upriličenje kulturno historijske izložbe rado je pripravan na temelju stečenog iskustva, pružiti pisac gornjeg poziva.

Hrvati sviju krajeva upriličujte kulturno historijske izložbe prigodom proslave naše 1000 godišnjice Tomislavova kraljevstva«

Muslimanske žene u Bosni (skriveno pod „zarom“ u kolima i na šetnji u dvije vrste „feredža“)

* Prigodom zavlacenja još uvijek ne likvidiranih prijepornih arhivarnih odnošaja između Italije i Jugoslavije zaobilazno se javi i po koji puta pitanje rimskoga svetojeronimskoga zavoda, važnoga u našem slučaju za buduću obradbu crkvene historiografije južnih Slovena i bolju eksploataciju vatikanskih arhiva. Zagrebačka »Slobodna Tribuna« (III, 482.) donijela je o tomu iscrpan izvještaj:

To, što su se i naše novine počele baviti pitanjem svetojeronimskog zavoda, dokazuje, da kampanja koju je pvela »Slobodna Tribuna«, kao uvijek do sada u pojedinim spornim pitanjima između nas i Italije, prva udarila sigurnim pravcem i i pokazala na opasnost.

Imao sam prilike informirati se kod mjesnih crkvenih i političkih krugova, od kojih sam dobio uvjerenje, da naša stvar, što se tiče ovoga zavoda, stoji veoma dobro, jer je Vatikan također na našoj strani. Talijanska vlada se boji, da naša delegacija ne pokrene ovo pitanje. Ovi naši krugovi očekuju, naprotiv, da će naša vlada i ovo pitanje pokrenuti, da se jednom skine sa dnevnoga reda.

Ako zbilja želimo sa Italijom srdačne odnošaje — a to izgleda, želi g. Nimčić — onda ponajprije treba skinuti sa dnevnoga reda

sve što može da škodi budućim srdačnim odnosima. Među ova pitanja spada i svetojeronimski zavod, na koji su talijanski službeni krugovi bacili svoje požudno oko radi njegove imovine.

Pisanje naše štampe dokazuje, da je svetojeronimski zavod prirastao uz srce čitavoga našega naroda, koji baš ovim zavodom ima u svijetu svoje kulturno središte. S toga ne smijemo pustiti iz ruku ovu povoljnu priliku, koja nam se izvrsno pruža u budućim pregovaranjima s Italijom.

Talijanski krugovi — ne mislim na one uličarske, koje viši trgovački i politički krugovi pokreću da na nas prave presiju — uvjereni su o prijekoj nuždi dobrih odnošaja sa našom državom. I sa naše strane može se samo želiti bolje odnošaje s Italijom, ali ne uz cijenu dosadašnjih popuštanja radi kojih i padamo pred svijetom kao da smo njezina tripolitanska ili eritrejska kolonija. Jer kada i ne bi bilo drugih dokaza, o skroz neprijateljskomu držanju talijanske vlade, bio bi dovoljan ovaj slučaj sa svetojeronimskim zavodom, koji Italija još uvijek drži kao ratni plijen, premda je povratila pravnim vlasnicima sve ratne zaplijene koliko su se odnosile na imovinu bivših austro-mađarskih i njemačkih državljana.

Naše je pravo na zavod neosporivo,

Pazarni dan na jednoj bosanskoj čaršiji. Razabira se vaganje žita u domaćim vrećama na primitivnom „kantar“, pa razlika u nošnji muslimana građana („kasabalija“) i seljaka.

God. 1453. dalmatinske izbjeglice pred turskom hordom zakloniše se u Rimu. Papa Nikola V. predao im je malu crkvu Santa Marina u ulici Ripetta. Sa svojom fundacionom bulom »Pius fidelium votis« sam ovaj papa utvrđuje porijeklo jugoslovenske fundacije u Rimu: — »Dalmatia seu Illyrica nationis«.

Službena zgrada, isprvice malena i uska bijaše zatim proširena i podignuta bogatom ostavštinom novog dalmatinskog utemeljitelja Fantina Valle. S tom istom imovinom bila je podignuta dalmatinsko-ilirska bolnica (»lo Spedale dalmato-illirico«).

Siksto V., (1580. dalmatinskoga porijekla), dao je obnoviti crkvu i posvetio ju Sv. Jerolimu utemeljujući sa bulom »Sapientiam« (1589.) vječni kapitul sunarodnjaka pokrajine Sv. Jeronima (»di connazionali della provincia di Sant Girolamo«). Da se ovjekovječi ovo pravo vlasništva našega jugoslovenskoga naroda (»dalmato-illirico«), godine 1600. bila je izdana mramorna ploča na uglu kuće u ulici Ripetta, koja je ploča pred malo vremena zamazana (»di recente ricoperta d'intonaco«). Evo teksta:

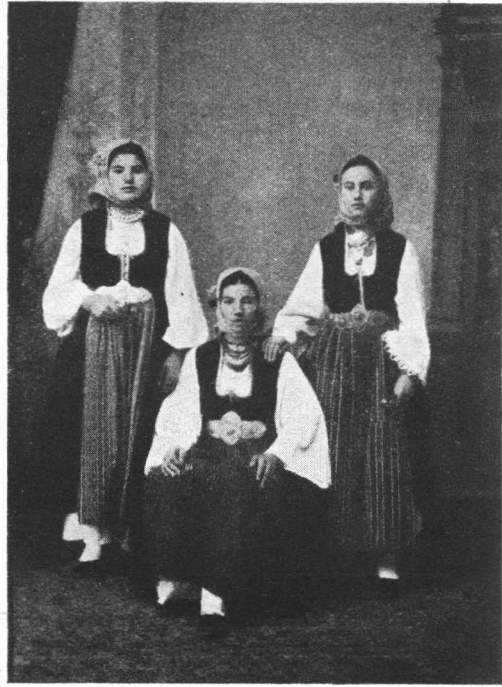
»Ex litteris apostolicis Nicolai V., Innocentii VIII, et Sixti V. — tota haec insula spectat — ad hospitalem Sancti Hieronimi

Illiri — sub regimine et libera administratione — Domimbrum illicorum urbis«.

U XVII. stoljeću bijaše potvrđen dalmatinsko-ilirski karakter (»il caractere dalmato-illirico«) svetojeroninskoga zavoda jednim epigrafom u sakristiji crkve sv. Jeronima, koji je epigraf dao postaviti papa Urban VIII., sa odlukom Sanctae Rotae, da u zavod budu primljeni oni koji dolaze iz predjela, koji su dio Dalmacije ili Ilirije.

U jednom memorialu od 1609. čita se: »Bratovština svečano izjavljuje, da Venecija nije nikada izvršavala — u pogledu dalmatinskih podanika — nikakovo pravo patronata i protektorata (»alcun diritto di patronato e protetorato«) i da je gostinjac bio slobodno vlasništvo dalmatinsko-ilirskoga naroda (»era libera proprieta della Nazione dalmato-illirica«).

Kada bi ovaj zavod pripadao, prema novoj fašističkoj teoriji, samo »Dalmatincima boravećim u Rimu«, dakle perjanicama Dudana i Ghiglianovicha, to bi bilo na jasan način i utvrđeno. Isto tako bi bilo utvrđeno kad bi on zbilja isključivo pripadao Dalmatincima. Naprotiv u papinskim bulama i u svim spisima govori se o dalmatinsko-ilirskom narodu, jer su pod Iliriju spadali ne samo Dalmatinci, već i Hrvati, Srbi i

*Seljačka nošnja (muška i ženska) iz okruga pirotskog.
(Fotografije iz zbirke Etnografskog muzeja u Beogradu).*

Slovenci. Kada bi zavod pripadao samo »Dalmatincima«: u tomu slučaju bilo bi izlišno posvuda nadodavati »Ilire« ili ilirski narod.

Sa historičkoga gledišta ostaje utvrđeno, da je svetojeronimski zavod, ovaj naš ponos u stranom svijetu, vlasništvo čitavoga našega naroda, kojemu se u smislu dekretala pape Leona XIII. »Slavorum gentem« mora i predati.

Mi ćemo se još posebnim člankom osvrnuti na službene argumente talijanske vlade na ovaj naš zavod.

* »Pučko Sveučilište u Zagrebu« (Mažuranićev trg 29.) održalo je također i iz okvira »Narodne Starine« u zimskoj sezoni 1923. nekoliko predavanja. 31. I. i 2. II. 1923. predavao je dr. Franjo Fancev o temi: »Ideja jugoslovenskog narodnog jedinstva i kajkavski Hrvati«. Prikazao je činjenicu, da je ta ideja i u kajkavaca postojala od najstarijih vremena, te je prikaz razvio do

ilirskog pokreta, pa rastumačio, kako je bilo moguće, da se takav pokret rodi baš u kajkavskom kraju. Uvodom je bila teza, da je nastupanje južnoslovenskih plemena u historiji bilo pod različnim imenima ali s jedinstvenim slovenskim nazivom za jezik. Dalje: Javljanje plemenskih naziva za jezik u jednim stranama, a produživanje porabe općenog slovenskog naziva u drugima. Razvijanje pokrajinskih književnosti na različitim narječjima. Težnje i nastojanja za općenim književnim jezikom. Slovensko i hrvatsko ime kod kajkavskih Hrvata. Pisci XVI. stoljeća i pitanje književnoga jezika. Književna kajkavština XVII. stoljeća. Ilirsko ime i njegovo značenje kod kajkavskih Hrvata u XVIII. stoljeću, pa napokon preteče ilirskog pokreta XIX stoljeća.

Drugi predavač bijaše dr. Milovan Gavazzi: »Narodni uskršni običaji i njihovo značenje«. Predavač se u uvodu predavanja letimice osvrnuo na općenite bitne karakteristike narodnih običaja, naglasivši svoje vrste »biologijsko« shva-

Mlada žena iz općine Brezovica (kotar Zagreb). (Iz zbirke fotografija Etnografskoga muzeja u Zagrebu.)

ćanje njihovo, njihova nastajanja, širenja, razvitka te nestajanja. Razlučujući uzato kod običaja kao što su uskrсни starije nezna-božacke pa općenoljudske elemente od elemenata mladih, naročito kršćanskih, prikazao je ovu skupinu običaja sa područja hrvatskoga, srpskoga, slovenskoga i bugarskoga i grupirao koliko je bilo moguće držeći se njihova hronologijskoga slijeda. Posebno istaknuta misao, koliku važnost za narodne običaje uskršnjih dana imade doba, u koje se zbivaju — početak proljeća, osvjetlila je diljem predavanja mnogu značajku ovih običaja, tako napose udaranje šibama u velikom tjednu (t. zv. »šibarinu«), koja je na karakterističnim pojedinostima naših običaja i nekih paralelnih (čeških) jasno prikazana kao akt simboličkoga pomlađivanja. U dubljoj nutarnjoj svezi s ovim prikazano je i značenje cvijeća i blagoslovenih grančica. S druge strane objašnjeno je značenje običajnih obreda s vatrom (ob-

nova ognjišta ukresanim ognjem i uskrсна vatra, t. zv. »vazmenka«) u njezinoj odbojnoj snazi protiv demona zatirača plodnosti, (pa uz ovo jamačno vezanoj i nekadašnjoj slavi sunčane pobjede nad zimom).

Znatan je dio predavanja zauzelo prikazivanje o uskršnjim šarenim jajima — njihovu značenju, tehnici ukrašivanja (voskom, struganjem boje, napletanjem i t. d.), karakteristikama ornamenta i njihovim tipovima (Bosna, Dalmacija, Slavonija, Podravina itd.) a ilustrirano je koloriranim dijapozitivima. Napokon su naglašeni neki izraziti kršćanski crkveni elementi u običajima na sam Uskrs (blagoslov i uživanje jela), probrana zanimljivija vjerovanja velikoga tjedna, a završeno je predavanje ponovnim pogledom na sve obrađene običaje i na osnovni motiv većine njih — buđenje novih sila u prirodi i čovjeku i na s tim vezane predodžbe, vjerovanja i osjećaje, važne za shvaćanje ovog dajela folklor.

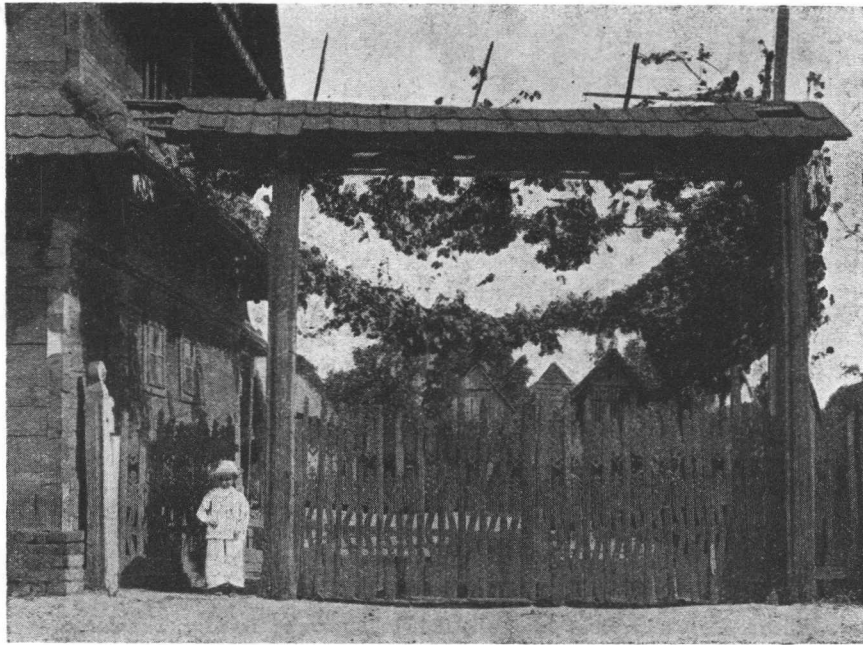
Nošnja djevojke iz Vukomerca (kotar Zagreb)
(Iz zbirke fotografija Etnografskog muzeja u
Zagrebu.) Isp. sliku ženskog kožuha u I. knjizi
„Narodne Starine“ str. 331. i u II. knjizi str. 189.

Kao treći predavač nastupio je dr. Milan Rešetar: »Iz kulturnoga života staroga Dubrovnika« (publicirano i u »Jugoslavenskoj Njivi«, a o tom u 5. sv. N. S. str. 185.), te kao četvrti dr. Božidar Širola: »Jugoslavenska pučka muzika«. Instrumenti. Gusle i guslarsko umijeće. Vajalo (lirica). Tambura. Svirale. Gajde. Sopilo. Drugi instrumenti. Opis instrumenata i svirke s demonstracijom instrumenata iz zbirke etnografskog muzeja. Zatim: Popijevka (tekstovi i napjevi). Zbornici i njihovi sabirači Popijevka prema životu naroda. Nekoje osobine pučkoga napjeva (melodija, ritam, arhitektonika). Demonstracija s fonografom.

* Susretljivošću odlične korporacije »Akademie der Wissenschaften in Wien«, a pravim članom joj bio i Jire-

ček, dobili smo zbog napred publicirane monografije g. dr. Nikole Radojčića, univerzitetskog profesora u Ljubljani, veoma uspjeti bakrorez, koji nam je poslužio za reprodukciju Jirečkova portreta u ovom svesku.

* Otkriće nove bazilike na Solinu. (»Novo Doba« Split, VI. 195.) Vrlo interesantno otkriće u solinskom polju i to bez ikakva iskapanja i alata. Na Grudinama s lijeve strane ceste, koja vodi prema Klisu blizu t. zv. Zvonimirove crkve sv. Petra, koja još nije istražena, na livadi posijanoj djetelinom opazili su dr. Abramčić i dr. Karaman jedan vrlo jasan tloris cijele bazilike sa apsidom sa kontrafortima, sa protezis (mjesto za darove hljeba i vina) i sa diakonijom (sakristija). Sami seljaci pričaju, da su unutar tih bedema nalazili i odnašali

Palanjek (kotar sisački): Kapija izrađena od kućevlasnika Jose Beloglavca komu je danas 75 god. (Iz zbirke fotografija Etnografskog muzeja u Zagrebu.)

lijepe mozaike. Bazilika potječe iz VI. stoljeća. Osim ovog zanimljivog pronalaza na veoma jednostavni način po rastu djeteline, našlo se je kod Palače Namjesnikove (Praetoria) dosta dragocjenog mozaika u četiri naslage. Mozaik je vrlo lijep, meandrički. Velika je grjechota, da ovo mora ostati i ležati pod zemljom, jer nema novaca, da se vode potrebite iskopine. Kolika šteta za kulturu i historiju naše zemlje, da prekrivenih ruku gledamo u ovo polje, koje će oživiti samo onda kad država bude shvatila i poduprla rad splitskog arheološkog muzeja. Dok žalimo, da se ne dolazi u susret sa strane vlade, drago nam je čuti, da stranci, učenjaci iz Danske dolaze ponovno k nama za prvi listopada, da nastave svoja arheološka istraživanja. Dansko društvo raditi će ove godine kod bazilike mučenika Asterija i nastaviti će iskapanja oko rimskog teatra. — I. D.

* Prigodom varaždinske kulturnohistorijske izložbe u srpnju 1923. (izvještaj o njoj rezervirali smo za specijalni varaždinski broj, u koliko ga varaždinsko gradsko zastupstvo bude htjelo ostvariti) održala su muzejska društva iz Ljubljane,

Celja i Ptuja svoj sastanak obzirom na kolaboraciju. Predsjedao je praški sveuč. prof. dr. Matija Murko a bilježio dr. Trauner, kot. sudac u Ptuju a tajnik ptujskog muzejskog društva. Nakon posebnih izvještaja o stanju društava (dr. Žontar iz Celja, dr. Stelè iz Ljubljane i dr. Kotnik iz Ptuja), pretreslo se pitanje rajoniranja slovenačkih muzejskih društava, pa napose problem jedne mape predhistorijskih nalazišta do rimskoga doba u južnoj Štajerskoj, nadalje pitanje narodopisa Slovenaca u tom kraju, a osim toga i potreba povratka arhivalija sa strane Austrije, u koliko se tiču južnog Štajera.

* Naučno društvo »Sv. Vlaho« u Dubrovniku. Osnivači toga novog društva ističu (30. XI. 1923.), da je društvu svrha, da svestrano proučava Dubrovnik »i okolne zemlje«; da (u dogovoru s vlastima) utemelji gradsku biblioteku; da suraduje sa dubrovačkom općinom u gradskom muzeju, pa da ga podigne do visine savremenih analognih ustanova. Društvo namjerava dva puta mjesečno održavati sastanke »na kojima se drže stručna predavanja ili referati o novim knjigama i časopisima«. Osim

Kuća obitelji Dragovec (stoji oko 100 god.) u Prelošćici (opć. Topolovec, kotar Sisak). (Iz zbirke fotografija Etnografskog muzeja u Zagrebu.)

tođa držat će društvo pet godišnjih predavanja pristupačnih svakomu. Društvo će izdavati i svoj glasnik i posebna izdanja prema finansijskoj mogućnosti (članovi će ta izdanja dobivati besplatno, a utemeljitelji i pomagači sa 25 posto popusta). Društveni je statut sastavljen od promicateljnog odbora, u kojemu su sudjelovali i sveučilišni profesori gg. dr. Pavle Popović, dr. Bogdan Popović, dr. Tihomir R. Gjorgjević, dr. Radoslav Grujić i napose dr. Milan Rešetar. Odbor je sastavljen ovako: Predsjednik Antonije Vučetić; potpredsjednik Marko Murat; tajnici Albert Haler i dr. Ilija Šindik; blagajnik Josip Gyra; knjižničar don Ante Liepopili; odbornici Iva Saraka, Vid Vuletić-Vukasović, don Niko Gijanović i Lucijan Marčić.

* »Narodni Univerzitet u Sarajevu« održao je u decembru 1923. među ostalim i ova predavanja:

— Vaso Čubrilović: Karađorđe Petrović. Život i značaj.

— Milutin Janjušević: Balkan pre dolaska Južnih Slovena. (Sa slikama.)

— Mitar Burilić: Stanje morala u Rimskoj Imperiji pre i posle Krista.

* Godine 1493. odštampan je u Crnoj Gori u Obodskoj štampariji »Oktoih«, koji

se u originalu i danas čuva u manastiru na Cetinju. Trebalo je dakle poslije 430 godina ovu značajnu kulturnu ustanovu svečano proslaviti, pa i s čisto nacionalne strane, jer nacionalnu svijest u crnogorskom području mnogo dužujemo i Obodskoj štampariji. No umjesto svečanosti i priznanja kr. je vlada naredila, da se ta štamparija zatvori, jedina državna u Crnoj Gori u decembru godine 1923. (Isp. »Narodna Riječ« Cetinje V. 86.)

* Krasni umjetnički prilog ovođa sveska »Narodne Starine« (»Nutrašnost stare zagrebačke katedrale«), što ga je izradio naš mladi slikar Kirin, hoću ovdje da popratim sa par riječi.

Upravo je tragična naša sudbina: Ovamo govorimo o svojoj prošlosti osjećajući, da nam ona mora biti vodilja, a ne zapreka za koračanje u budućnost, a onamo se upravo natječemo, kako ćemo ono vrijedno, što nam je ostavila ta naša prošlost, što temeljitije utamaniti. Već je nestalo velikoga dijela one generacije, koja je poznavala po svom vidu staru našu katedralu, nosilicu dobrog dijela naše povijesti kroz stoljeća, a novo doba priučilo se na onu besmislicu, što se posadila na njeno mjesto, a nema gotovo ništa zajedničko sa starim domom, ma da su teškim trudom i ogromnim troš-

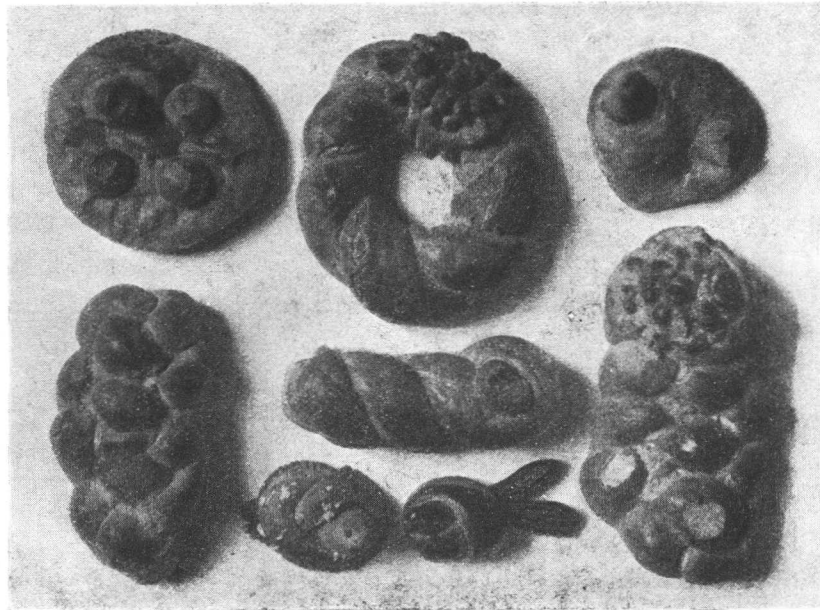
Djevojka iz općine Brezovica (kotar Zagreb). (Iz zbirke fotografija Etnografskoga muzeja u Zagrebu.)

kom prigrađena dva nova tornja, koji bi imali biti gotički, a u svojoj su sušičavosti sve prije nego to. Nu dok se spomen na vanjštinu, hvala našim mladim likovnim umjetnicima, sačuvala i upiljila u pamet i jednom dijelu mlade generacije, o nutrašnjosti ne zna od te mlade generacije gotovo ništa. Zato je nacrt Kirinov tim vredniji, što se prvi puta kuša podati prava slika i bar nešto dojma nutrašnjosti stare katedrale. Pa kad omjerimo onu današnju strahovitu pustoš i prazninu sa veličajnom bujnošću od nekada, kad vidimo one žalosne produkte »umjetnosti« skroz neumjetničkoga doba, onda tek možemo pojmiti svu katastrofu, koja nas je snašla od tuđinske ruke koja se izdavala kao umjetnička . . . Mi danas ne ćemo nikoga više osuđivati: prošlo, pa prošlo, ali sada je svakom jasno, da je cno »preveliko stilističko puritanstvo« kako to eufemistički naziva sam g. dr. Iso Kršnjavi («Hrv. Kolo», I. str. 272), bilo pravi vandalizam, koji je uništio ili odstranio djela trajne umjetničke vrijednosti, pa ih zamijenio posve bezvrednima.

Nekada je naša katedrala bila — valjada za biskupa Osvalda — pregrađena tako, da je svetište bilo odijeljeno zidom od lađe, a

Djevojka iz općine Brezovice (kotar Zagreb). Ista koja je gore. Plošna strana karakterističnog ukrasa glave.

Likovni kolači: a) božićnji (s lijeva na desno ozgo): kralje sise, kolač s ružom, kobilje sise, pletenica, buzdovan, pletenica s božurom (iz Lovasa, Srijem), b) za Valentinovo i Božić (2 u najnižem redu): „ptičji gost“ (okolica Varaždina i Zagreba). — (Iz zbirke Etnografskoga muzeja u Zagrebu.)

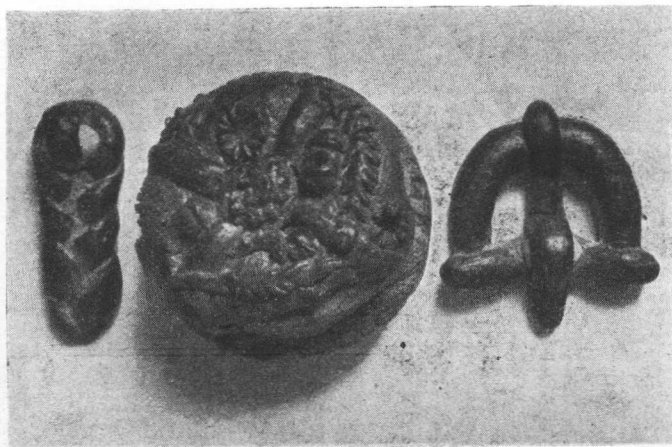
četiri su ulaza vodila u svetište kroz taj zid. Pred svetištem je na osam stupova počivao poprečni trijem, a tek je biskup Vrhovac rasjekao taj trijem i odstranio srednji dio pregrade između lađe i svetišta, tako da je od trijema ostao na lijevo t. zv. mali kor, a na desno biskupska bogomolja, u koju se ulazilo danas također odstranjenim hodnikom iz biskupskoga dvora. U lađi je nekada bilo sijaset oltara, redom baroknih radova, koji su zapravo tek prostor stvarali. Bilo ih je i manje vrijednih, a te je baš ponajviše potres oštetio, nu uglavnom bila su tu dobra djela. Sad je svega toga nestalo, a mjesto prostora zijeva nemila praznina!

Na Kirinovoj slici vidi se na lijevo oltar sv. Emerika, koji je tu postavljen kao spomen na nekadašnju župnu crkvu toga sveca, što je odstranjena, kad se na njenom mjestu sagradila Bakačeva kula. Taj je oltar posvetio g. 1760. biskup Stj. Puc; bio je od mramora, a uz sliku sv. Emerika stajali su mramorni kipovi sv. Martina i sv. Lovrinca. Danas je taj oltar preuđen za glavni oltar župne crkve u Novoj Vesi u Zagrebu. Do njega stoji propovijedaonica, koja se spasila

na svom mjestu do današnjega dana, a djelo je slovenskoga kipara Mihajla Kuse, koji ju je god. 1696. dovršio. Do stupa uz mali kor stajao je oltar sv. Katarine, koji je izradio do god. 1732. ljubljanski kipar Franjo Robba, a imao je u sredini reljef mučeništva sv. Katarine. sa strane kipove sv. Franje Saleškoga (danas u Sisku) i Filipa Nerejskoga, dok je gore stajao kip sv. Andrije (sada u Sisku). Taj je oltar od višebojnoga mramora otputovao u Varaždinske Toplice, gdje se drukčije postavljen i sada nalazi.

Na desno stajao je sprijeda oltar sv. Trojstva, građen jednako kao i suprotni oltar sv. Emerika, a bio je g. 1882. predan župnoj crkvi u Granešini. Iza njega se vidi oltar sv. Barbare, što ga je učinio Robba, sasvim prema suprotnom oltaru sv. Katarine. I taj se nalazi preuđen u Varaždinskim Toplicama, dok je oltar na desno uz zid onaj sv. Ivana Nepomuka, koji je dobila crkva u Glini.

Ti su barokni oltari u staroj crkvi (neki su posve razlupani, te se fragmenti nalaze u zaogr. muzeju za umjetnost i umjetni obrt) — i svojim bujnim oblicima i bogatom ornamentikom, pa obiljem boja pristajali u

Likovni kolači (s lijeva na desno): „lunica“ (uskršnji, za žensku djecu, iz Novog Vinodolskog); božićnji veliki kolač s likovima djeteta, klasova, bureta i t. d. (iz Lovasa, Srijem); luk sa strelicom (uskršnji, za mušku djecu, iz Novoga Vinodolskog).

Likovni kolači: božićnji (sa otoka Krka). (Iz zbirke Etnografskoga muzeja u Zagrebu.)

gotičku crkvu i sačinjavali s njom — kako rekoh jednu cjelinu, a to pokazuje Kirinov nacrt, kad mu se u mašti dometne još boja. Sad je dakle poslije potresa i kud i kamo katastrofalnije restauracije nestalo

svega toga, tek je u ovoj Kirinovoj slici sačuvana barem uspomena na ono osobito svečano raspoloženje, koje je podavala nutrašnjost stare katedrale.

Gj. Szabo

Žetelice iz okolice Skoplja. (Iz zbirke fotografija Etnografskog muzeja u Beogradu.)

Etnografski odio hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu počinje izdavati djelo s naslovom

»ZBIRKA JUGOSLAVENSKIH ORNAMENATA«,

u kojem će se na tablama kvart-formata s pomoću modernih reprodukcij-skih sredstava publikovati najkarakterističniji i najljepši ornamentalni oblici naših narodnih rukotvorina svake vrste. Izlazit će u povremenim svescima sa po 4 table i to najmanje 4 sveska na godinu. Djelo je namijenjeno u prvom redu praktičnoj upotrebi, da se doskoči sve većoj potrazi škola, obrtnika i umjetnika za priručnim izvorom, iz kojeg bi mogli crpsti pobude u svojim nastojanjima oko primjene naših narodnih ornamenata. Zbog toga se nije moglo uzeti obzira u prvom redu na znanstvene interese. Ali i naučnjaci moći će da se dobro tim djelom koriste, jer će sav u njemu objelodanjeni materijal biti kritički probran te providen autentičnim podacima o provenijenciji, tehnici itd. pojedinih objekata. Originali reproduciranih predmeta, kod kojih nema posebne oznake, nalaze se u zbirci Etnografskoga odjela Hrv. nar. muzeja u Zagrebu. Prvi svezak izaći će početkom g. 1925. Popratni tekst djelu izaći će nakon što bude većina glavnoga materijala publicirana. Svaki svezak stajat će otprilike 25—30 Din. Prijave i novac za pretplatu upravljaju se na Etnografski muzej, Zagreb, Mažuranićev trg 27.